

Лю Сяомей,

Толстова Н.М.

Діагностика рівнів сформованості здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до самостійної вокально-освітньої діяльності

Анотація

У статті розглянуто питання, пов'язані з виявленням стану сформованості у майбутніх учителів музичного мистецтва здатності до самостійної вокально-освітньої діяльності. Схарактеризовано структуру самостійної вокально-освітньої діяльності та критерії й показники оцінювання її компонентів. Подано якісну характеристику рівнів сформованості у майбутніх фахівців здатності до самостійної діяльності в процесі вокальної підготовки.

Актуальність вирішення проблеми формування у майбутніх учителів музичного мистецтва навичок самостійної роботи у процесі вокальної підготовки обумовлена тим, що в сучасному суспільному розвитку зростає роль особистісного фактору і прояву індивідуальності як чинника досягнення успіху в різних сферах професійної діяльності. З розвитком самостійності пов'язане і формування готовності майбутніх фахівців до безперервної самоосвіти, уміння ставити і вирішувати актуальні проблеми, здатності до інноваційної продуктивної діяльності.

Сучасні випускники педагогічних вузів не в повній мірі відповідають зазначеним вимогам сьогодення, що пояснюється, з одного боку, об'єктивною складністю налагодження самоконтролю у співаків-початківців, а з іншого – традиційно недостатнім проявом уваги до вдосконалення самостійної роботи студентів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, перевагою авторитарної моделі навчання співу у вокально-педагогічній практиці, відповідно якій функції аналізу й виявлення недоліків співака і визначення способів їх виправлення виконує майже виключно викладач Ці висновки підтверджуються спостереженнями і діагностичними

даними, представленими в дослідженнях науковців (В. Антонюк [1], А. Менабені [6], Цзян Хепін [9] та ін.).

Визначається також, що в широкій практиці навчання майбутніх вчителів музики нерідко превалюють орієнтація на репродуктивний стиль викладання, спрямованість навчального процесу на закріплення знань і автоматизацію навчально-практичних дій, без надання належної уваги розвитку самостійності мислення, самоконтролю, організації пошуково-творчих дій студентів [7; 10]. Оскільки самостійна домашня робота є логічним продовженням аудиторних занять, ясно, що аналогічним чином діє студент і в домашніх умовах, тому далеко не кожна самостійна робота, виконана без участі викладача, тобто – самостійна за формальними ознаками, досягає потрібного рівня активності та результативності за внутрішніми якостями, характером і змістом виконаних дій, що пояснює їх відносно низьку ефективність у загальному процесі оволодіння студентів вокально-освітніми навичками.

Зважаючи на наявність чисельних варіантів визначення самостійної роботи в педагогічній літературі, ми спираємося на узагальнення досліджень таких науковців, як Т. Вайніленко [2], Е. Зеєр [4], А. Менабені [6], П. Підкасистий, М. Солдатенко та ін. Це дозволяє дотримуватися робочого формулювання самостійної роботи як спланованої роботи студентів, яка виконується з певною метою при загально-методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі та допомоги.

Згідно новій освітній парадигмі, незалежно від спеціалізації і характеру роботи, будь-який фахівець-початківець має оволодіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої та дослідницької діяльності й способами рішення нових проблем, здатністю до самопроекування, самоорганізації та оцінно-корекційної діяльності (О. Новська, К. Завалко [3] та ін.).

Це пояснює, чому в останній період увага науковців і практиків посилюється до обґрунтування і впровадження методів формування навичок самостійної вокально-освітньої діяльності майбутніх учителів музичного

мистецтва, побудованих на ідеях нетрадиційних для вокальної педагогіки підходів, зокрема – акмеологічного, інноваційного, технологічного, гедоністичного, персоніфікованого, системно-синергетичного художньо-ментального, герменевтичного (Ван Лу, Ван Юаньсінь, Л. Василенко, А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Козир, А. Линенко, Ло Чао, Лю Цзя, Є. Реброва, Сі Даофен, Г. Стасько В. Федоришин, Т. Жигінас, І. Малашевська, Цяо Хункай та ін.).

Визначення міри ефективності методик, побудованих на засадах тих чи інших підходів, потребує застосування діагностики виявлення рівнів сформованості навичок самостійної вокально-освітньої діяльності майбутніх фахівців. У розробленні методики такого роду важливо спиратися на визначення провідних структурних компонентів досліджуваного феномену.

Компонентами здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до самостійної вокально-освітньої діяльності було визначено міру сформованості особистісно-організаційних властивостей студентів, когнітивно-фахового, рефлексивно-проектний та корекційно-творчого компонентів, якісні характеристики яких мають сприяти успішній вокальній самостійно-освітній діяльності майбутнього фахівця.

Перевірка валідності пропонованої методики діагностування здійснювалась на базі факультету музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.

Діагностичними методиками слугували включене спостереження, анкетування, педагогічне тестування, бесіди, інтерв'ю, аналіз самостійно виконаних завдань на інтерпретацію і підготовку вокальних творів до виконання, самооцінка та оцінювання незалежними експертами якості вокально-інтонаційних навичок, а також творчих завдань на створення індивідуалізованих інтонаційних вправ корекційно-формульованого характеру.

Оцінювання якості сформованості досліджуваного феномену здійснювалось за мотиваційно-діяльнісним, гностично-фаховим, ціннісно-

проективним, креативно-перетворювальним критеріями. Оцінювання проводилося незалежними експертами за 4-бальною шкалою. Високий бал відповідав постійному, всебічному і усталеному прояву ознак прояву показника. 3 бали студенти отримували, якщо ознаки прояву досліджуваного показника і критерія виявлялися, за деяким винятком, достатньо усталено і систематично. У тому випадку, якщо ці позитивні якості виявлялися епізодично, студент оцінювався двома балами, а якщо вони проявлялися у діях студента фрагментарно і не в повній мірі, то випробувані оцінювалися одним балом.

За кожним критерієм було виділено ряд показників і ознак прояву, а також методів їх оцінювання, спрямованих на виявлення рівня сформованості вокально-виконавських навичок у кожного студента.

Так, компонент, який стосувався особистісно-організаційних властивостей самостійної роботи за мотиваційно-діяльнісним критерієм вивчався на основі таких показників:

- умотивованості, яка проявлялась у ступені зацікавленості-позитивного ставлення студента до набуття і вдосконалення навичок самостійно-освітньої діяльності в процесі занять вокалом;
- прояв власної ініціативи у оволодінні навичками самостійно-освітньої діяльності на заняттях з постановки голосу;
- здатність до самоорганізації за ознаками систематичності, цілеспрямованості, дотримання алгоритму і доведення завдання до бажаної якості й автоматизованого володіння вокальними навичками.

Когнітивно-фаховий компонент оцінювалась за гностично-фаховим критерієм, який стосувався всього комплексу знань, пов'язаних із музичною освітою як специфічною галуззю художньо-пізнавальної й виконавсько-творчої діяльності – психолого-педагогічних, методологічних і методичних; музикознавчих, аналітично-музичних. З цією метою було здійснено анкетування студентів і бесіду, запитання яких дозволяли виявити наявність/відсутність знань студентів з визначених галузей знань.

Рефлексивно-проектний компонент досліджувався за аксіологічно-самопроектувальним критерієм, показниками якого визначено сформованість у студентів здатності до самоконтролю; здатності до самоаналізу; сформованість здатності до самооцінки. Оцінювання відбувалося на засадах опитування, бесіди-інтерв'ю, а також оцінювання студентами якості своєї вокально-освітньої діяльності на засадах пропонованих критеріїв їх оцінювання та самостійного заповнення відповідних матриць.

Показниками корекційно-творчого компоненту, досліджуваного за креативно-перетворювальним критерієм, мають слугувати здатність до самокорекції; застосування в цьому процесі інноваційних методів і технологій; здатність до створення власних, індивідуалізованих методів корекції своїх вокальних навичок. Збір інформації відбувався методами опитування та аналізу комплексу комунікативно-технологічних засобів, якими студент володів і був здатен застосовувати з метою самовдосконалення процесу формування вокальних навичок.

Узагальнення даних, отриманих під час діагностування, давало уявлення щодо загального рівня сформованості вокально-освітніх навичок, їх класифікації за рівнями їх прояву.

Найнижчий, початково-фрагментарний рівень сформованості досліджуваного феномену був визначений як репродуктивно-наслідувальний. Він характеризувався нездатністю студентів закріплювати вокально-виконавські навички в самостійній роботі, нездатності здійснювати самоконтроль, адекватну самооцінку і визначати способи виправлення помічених недоліків, проявом потреби у постійній допомозі викладача в процесі виконання самостійних завдань.

Більш високий, репродуктивно-наслідувальний рівень свідчив про фрагментарне засвоєння студентами навичок самостійної вокально-освітньої діяльності в окремих видах роботи: вивченні музичного тексту, пошуку додаткової інформації тощо. Натомість ці студенти не були здатні самостійно опанувати глибинний художньо-образний зміст вокальних творів та їх

інтерпретувати, а також вдосконалювати свої фонаційні навички та підвищувати якість виконуваного репертуару.

Наступний, самостійно-інтерпретаційний рівень сформованості характеризувався спроможністю студентів самостійно розучувати нескладний, переважно, шкільний репертуар до виразно-змістового виконання, здатність здійснювати самоконтроль і самооцінку. Натомість студенти цієї групи не проявляли інтерес і вміння щодо розроблення власних способів удосконалення навичок інтонування та опрацювання репертуару.

Вищому, самостійно-продуктивному рівню сформованості в студентів навичок самостійної вокально-освітньої діяльності відповідала їх здатність до гнучкого і варіативного застосування засвоєних способів і форм діяльності, прояву творчої активності і самостійного пошуку нових засобів збагачення своїх знань і удосконалення навичок, наявність адекватної самооцінки, навичок самовдосконалення як фонаційно-виконавської техніки, так і здатності до інтерпретації, художньо-осмисленого виконання репертуару та винаходу власних прийомів і способів вокально-фахового самовдосконалення.

За отриманими даними, більшість студентів –78,7% знаходилась на початково-фрагментарному та репродуктивно-наслідувальному рівнях сформованості досліджуваного конструкту, 16,5% – на самостійно-інтерпретаційному рівні, і тільки 4,8% продемонстрували високий рівень сформованості навичок самостійно-освітньої діяльності в галузі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Зазначене свідчить про важливість удосконалення освітнього процесу у даному напрямку.

Література

1. Антонюк В. Г. (2000). Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз. навч. закладів. Київ, Українська ідея.
2. Вайніленко Т. В. (2003). Діагностика готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення: Методичні рекомендації. Київ, НПУ.
3. Завалко К. В. (2007). *Самовдосконалення вчителя музики: теорія та технологія*. Черкаси: Вид-во від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького.

4. Зеер Э. Ф. (2002). Профессионально-образовательное пространство личности. *Синергетика в психологии профессионального развития: сб. науч. трудов / Рос. гос. проф.-пед. ун-т. Екатеринбург* : Издательство РГППУ. 24-39с. <https://elar.rsvpu.ru/handle/123456789/19399>
5. Линенко А. Ф. (1995). Готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*, № 1, 125-132.
6. Менабені А. Г. (1976). Самостійна робота студента при навчанні сольному співу. *Питання вокальної педагогіки. Вип. 5. Київ, Музика*, 247-261.
7. Овчаренко Н. А. (2016). Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. (Дис.... д-ра пед. наук). Кривий Ріг.
8. Реброва О. Є. (2013). Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва. Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова. 295 с.
9. Цзян Хепін. (2012). Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики у процесі самостійної навчальної діяльності. (Дис...канд. пед. наук). Одеса.
10. Цюй Сяо Юй (2011). *Аналіз готовності до самовдосконалення майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки*. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 12, 53-56.